

KONSEKVENSER AV EN SAMMANSLAGNING AV
STATENS PSYKOLOGISK-PEDAGOGISKA BIBLIOTEK
MED STOCKHOLMS UNIVERSITETSBIBLIOTEK

ULLA-BRITT NORDIN SIEBOLDS
KUNGL.BIBLIOTEKET/BIBSAM
APRIL 1999

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. SAMMANFATTNING	3
2. UPPDRAGET	5
3. GENOMFÖRANDE	5
4. SPPBs HISTORIA	6
5. SPPB IDAG	7
5.1 Instruktion och verksamhetsmål	7
5.2 Finansiering	8
5.3 Personal	8
5.4 Lokaler	9
5.5 Datasystem	9
5.6 Samarbete med Skolverkets bibliotek	9
5.7 Öppethållande	10
6. SAMLINGARNA	10
6.1 Bestånd och förvärv	10
6.2 Specialsamlingar	11
7. HUR ANVÄNDS SPPB?	11
7.1 Utlån och besök	11
7.2 Besökarstruktur	12
8. SPPB SOM ANSVARSBIBLIOTEK	12
9. SPPB SOM EGEN MYNDIGHET	13
10. 1979 ÅRS UTREDNING	14
11. ANSVARSBIBLIOTEKSSYSTEMET	15
12. SYNPKTER PÅ EN EVENTUELL OMORGANISATION	17
12.1 Styrelsens synpunkter	17
12.2 Prefekternas vid Stockholms universitet synpunkter	18
12.3 SPPBs synpunkter	18
13. ORGANISATIONSMODELLER	19
14. LITTERATUR	22

1. SAMMANFATTNING

Statens psykologisk-pedagogiska bibliotek, SPPB, är ett specialbibliotek med gamla anor. Biblioteket har sitt ursprung i Pedagogiska biblioteket från 1885, som startades av Stockholms läraresällskap. SPPB fick sitt nuvarande namn 1959, då biblioteket också fick en egen styrelse och blev en egen myndighet.

Enligt instruktionen är SPPB

/.../ ett specialbibliotek inom ämnesområdena psykologi, pedagogik och folkbildningsforskning med ett nationellt ansvar för referens- och beståndsservicen inom dessa områden.

Verksamheten indelas i fyra arbetsområden:

- förvärv och beskrivning
- lån och information
- dokumentation och data
- ansvarsbiblioteksfunktion.

SPPB är anslagsfinansierat. Vissa inkomster erhålls genom avgiftsbelagda tjänster. Dessutom erhåller SPPB externa medel för särskilda projekt. Verksamhetskostnaderna uppgick 1998 till 9 801 tkr. I SPPBs budget 1999 är det tilldelade anslaget 8 360 tkr. Avgiftsintäkterna beräknas till 410 tkr och bidragsintäkterna till 750 tkr.

Antalet årsarbetskrafter vid SPPB är 13,5, fördelat på 18 anställda. Under 1998 har en omfattande organisationsförändring genomförts.

Statens psykologisk-pedagogiska bibliotek har flera specialsamlingar och visst arkivmaterial. SPPBs förvärv är inriktat på att täcka ett kvalificerat behov av litteratur i psykologi, pedagogik och folkbildningsforskning. Tidskrifter tillhandahålls som traditionella pappersutgåvor eller som online-tidskrifter. Biblioteket har, förutom tidskrifter och böcker, tillgång till en rad databaser. Mediebeståndet uppgick vid årsskiftet 1998/1999 till 297 376 band.

Antalet besökare var ca 21 200 under 1998. Utlånen uppgick till drygt 39 800, varav 66,8 % var lokala lån.

Biblioteket besöks av markant fler psykologer än pedagoger. I 1998 års användarundersökning hade 62 % av besökarna psykologisk ämnesinriktning, 23 % var pedagoger medan 15 % av besökarna hade annan ämnesanknytning. De studerande utgjorde 78 % och forskarna 17 % av besökarna.

SPPB utsågs till ansvarsbibliotek för psykologi och pedagogik av Kungl. biblioteket/BIBSAM 1990. Redan dessförinnan framgick det dock av SPPBs instruktion att biblioteket hade ett nationellt ansvar för informationsförsörjningen inom dessa ämnesområden. 1995/96 tillkom ansvarsområdet folkbildningsforskning. Till ansvarsbiblioteksfunktionen är en rådgivande grupp med representanter för olika bibliotek knuten.

Samtliga ansvarsbibliotek, utom SPPB, är integrerade i lokala universitets- och högskoleorganisationer och har primärt sina uppgifter anpassade till moderorganisationens

krav och behov. Av Kungl.biblioteket/BIBSAM har man därutöver utsetts till att ha funktionen som nationellt ansvarsbibliotek inom angivna ämnesområden. För denna funktion utgår särskilda medel ur Kungl.bibliotekets budget.

Thomas Totties betänkande *Utredning och förslag rörande statens psykologisk-pedagogiska bibliotek* slutfördes i september 1979. SPPB fanns då i innerstaden, men en lokalisering till Frescatiområdet planerades. En samordning av SPPB och Stockholms universitetsbibliotek hade redan då diskuterats länge, och bland annat hade UKÄ och Statskontoret drivit frågan i slutet av 1960-talet. Tottie förordade att SPPBs flytt till Frescati också borde leda till en organisatorisk samordning med Stockholms universitetsbibliotek. Han betonade dock att de nationella uppgifternas styrning och medelsförsörjning var en fråga av stor betydelse om SPPB skulle inordnas i en lokal högskolas biblioteksorganisation och hänvisade till förslaget om inrättande av ansvarsbibliotek, som hade lagts fram i en statlig utredning 1977.

Även vid senare tillfällen har förslag väckts om att inlemma SPPB i Stockholms universitetsbibliotek. Någon förändring av SPPBs status som självständig myndighet har dock inte kommit till stånd.

Enligt min bedömning finns det två alternativ för SPPBs framtida organisation:

1. Biblioteket förblir en självständig myndighet med egen styrelse. Ansvarsbiblioteksfunktionen och den rådgivande gruppen för denna bibehålls. Ett nära samarbete mellan SPPB och Stockholms universitetsbibliotek samt med berörda institutioner vid Stockholms universitet bör komma till stånd för att förbättra servicen till de lokala brukarna och för att undvika dubbelarbete och överlappningar i inköpen. Formerna för detta samarbete bör fastläggas i särskilda överläggningar.
2. SPPB inordnas i Stockholms universitetsbibliotek som filialbibliotek med stor självständighet, i stora drag i enlighet med den organisationsmodell som finns för Geobiblioteket inom Stockholms universitetsbiblioteks organisation. SPPB underställs SUBs biblioteksstyrelse. En biblioteksnämnd med representanter för berörda institutioner vid Stockholms universitet, SPPB och SUBs ledning inrättas. SPPB behåller som filialbibliotek inom SUB funktionen som nationellt ansvarsbibliotek för psykologi, pedagogik och folkbildningsforskning. För denna funktion utgår, som tidigare, särskilda medel från Kungl.biblioteket/BIBSAM. Den rådgivande gruppen för ansvarsbiblioteksfunktionen med representanter för bibliotek med verksamhet inom SPPBs ämnesområden bibehålls.

I båda alternativen förutsätts SPPB stanna kvar i nuvarande lokaler. En varsam upprustning och viss omdisponering av lokalerna bör göras för att biblioteket bättre skall kunna leva upp till de krav som dagens och morgondagens bibliotek ställs inför. En professionell översyn är nödvändig för att bedöma vad som kan åtgärdas utan att husets ursprungliga stil går förlorad. Översynen bör innefatta kostnadsberäkningar.

2. UPPDRAGET

I regleringsbrevet för 1999 fick Kungl.biblioteket/BIBSAM i uppdrag att utreda konsekvenserna av en sammanslagning av Statens psykologisk-pedagogiska bibliotek, SPPB, med Stockholms universitetsbibliotek, SUB, med särskilt beaktande av konsekvenserna för ansvarsbibliotekssystemet. Regleringsbrevet anger att analysen skall vara bred och beröra frågor om såväl samlingar som personal, ekonomi och lokaler och att uppdraget skall redovisas till regeringen senast den 1 maj 1999.

SPPBs uppgifter och organisation har tidigare behandlats i en rad utredningar. Den senaste större utredningen som behandlar SPPBs organisation innehåller en inträngande analys av frågan, men denna utredning är nu 20 år gammal. I utredningen föreslås bland annat att SPPB organisatoriskt skall integreras med Stockholms universitetsbibliotek.

Även vid senare tillfällen har förslag väckts om att inlemma SPPB i Stockholms universitetsbibliotek. Någon förändring av SPPBs status som självständig myndighet har dock inte kommit till stånd.

3. GENOMFÖRANDE

Min utredning bygger på genomgång av en stor mängd information om Statens psykologisk-pedagogiska bibliotek samt besök på såväl SPPB som Stockholms universitetsbibliotek. En stor del av informationen har också erhållits genom personliga samtal, som redovisas nedan.

Utredningstiden har varit kort, och det har därför varit omöjligt att belysa alla aspekter uttömmande. Utredaren och departementets handläggare har under utredningens gång kommit överens om vissa begränsningar av uppdraget. Denna utredning bör därför kompletteras på vissa punkter, om regeringen beslutar att förändringar av SPPB skall genomföras. Främst krävs en fördjupad analys av vissa personalmässiga och ekonomiska konsekvenser samt en professionell bedömning av hur en upprustning av SPPBs lokaler skulle kunna genomföras, inklusive kostnadskalkyl för dessa förändringar.

Utredningen har genomförts i samarbete med SPPB. Chefsbibliotekarie Eva Trotzig samt personalrepresentanterna Anita Klebom och Doriana Lööf har försett mig med såväl muntlig som skriftlig information och har besvarat många frågor under utredningstiden.

Utredningen har också genomförts i samarbete med Stockholms universitetsbibliotek. Överbibliotekarie Gunnar Sahlin, Catarina Ericson-Roos och Helena Aderud har bistått mig med uppgifter som rör SUB.

Riksbibliotekarien, Tomas Lidman, har tidigare varit chef vid såväl Statens psykologisk-pedagogiska bibliotek som Stockholms universitetsbibliotek. Hans erfarenheter och synpunkter har varit av stort värde för mig under utredningsarbetet.

Samtal har förts med SPPBs styrelseledamöter, som har fördjupat mitt kunnande om ämnesområdenas informationsbehov och SPPBs roll för högre utbildning och forskning. De har också bidragit med egna erfarenheter som användare av SPPB.

Samtal har också förts med prefekterna för pedagogiska institutionen, psykologiska institutionen och institutionen för internationell pedagogik vid Stockholms universitetsbibliotek. Även dessa samtal har fördjupat mitt kunnande om ämnesspecifika frågor, men de har också tillfört kunskaper om behoven hos studenter, lärare och forskare vid Stockholms universitet samt kunskaper om hur dessa grupper använder SPPB och SUB.

Lärarhögskolans i Stockholm bibliotek och Skolverkets bibliotek har kontaktats, som nära samarbetspartners till SPPB.

Jag tackar för alla intressanta synpunkter jag har fått ta del av under utredningens gång. Ett särskilt tack går till SPPB för bästa tänkbara hjälp och ytterst vänligt bemötande under utredningsarbetet.

4. SPPBs HISTORIA

Statens psykologisk-pedagogiska bibliotek, SPPB, är ett specialbibliotek med gamla anor. Biblioteket har sitt ursprung i Pedagogiska biblioteket från 1885, som startades av Stockholms läraresällskap. Biblioteket var i första hand avsett för blivande och yrkesverksamma lärare och bedrev länge en tämligen anspråkslös verksamhet. Enligt bibliotekets ursprungliga förvärvsplan skulle förvärvet inriktas på arbeten om uppfostran och undervisning, skolböcker och litteratur som kunde hjälpa lärarna med deras lektionsförberedelser.

1926 fattade Pedagogiska bibliotekets styrelse beslut om att förvärven skulle inriktas på huvudsakligen litteratur i pedagogik, psykologi, undervisningsväsen och angränsande fack. Beslutet avsåg att understryka bibliotekets karaktär som vetenskapligt specialbibliotek.

Biblioteket finansierades till en början med privata medel och vissa engångsanslag från staten och Stockholms stad. Staten övertog äganderätten till biblioteket 1918, och föreskrev att bibliotekets egendom skulle förvaltas av en stiftelse. 1925 ställdes biblioteket under överinseende av Skolöverstyrelsen. Främst av besparingskäl fördes diskussioner, såväl i slutet av 1920-talet som i början av 1940-talet, i bland annat riksdagen om möjligheten att slå samman Pedagogiska biblioteket med andra institutioner. De institutioner som diskuterades då var Kungl. biblioteket, Stockholms högskola, Skolöverstyrelsen och Stockholms stadsbibliotek. Diskussionerna ledde dock inte till några konkreta resultat, och under många år fortlevde biblioteket under mycket knappa ekonomiska omständigheter.

1951 införlivades biblioteket administrativt med Statens psykologisk-pedagogiska institut. SPPB fick sitt nuvarande namn 1959, då biblioteket också fick en egen styrelse och blev en egen myndighet.

Under 1960-talet och 1970-talet utökades bibliotekets verksamhet successivt, och antalet tjänster ökade från 2 (1960/61) till 11 (1979/80). Antalet lån ökade under denna tid från ca 6 400 till ca 22 800 per år, och besöken ökade från ca 3 800 till 7 900 (Tottie, s. 44). Tio år senare var antalet anställda 18 personer, och antalet tjänster var 16,75.

Lånen var drygt 20 000, varav 59,2 % var lokala lån (inklusive läsesalslån), 43,5 % var fjärrlån och 4,3 % inlån från andra bibliotek. Besökarna var knappt 11 000.

5. SPPB IDAG

5.1 Instruktion och verksamhetsmål

SPPBs verksamhet styrs av den av regeringen utfärdade instruktionen. Den nu gällande instruktionen utfärdades 1996 (SFS ; 1996:504), och ersatte den tidigare instruktionen från 1988. Regeringen föreskriver i § 1, Uppgifter, följande:

Statens psykologisk-pedagogiska bibliotek är ett specialbibliotek inom ämnesområdena psykologi, pedagogik och folkbildningsforskning med ett nationellt ansvar för referens- och beståndsservicen inom dessa områden.

I instruktionen föreskrivs vidare (§ 4) att biblioteket skall ha en styrelse, bestående av högst sex personer, chefsbibliotekarien inräknad.

Den nuvarande styrelsen utsågs av regeringen hösten 1998. Mandatperioden sträcker sig till 31 december 2000. Styrelsen består av professorerna Karin Aronsson, Linköpings universitet, Bo Ekehammar, Uppsala universitet, Bo Molander, Umeå universitet, Birgitta Qvarsell, Stockholms universitet och Gunnar Sundgren, Lärarhögskolan i Stockholm samt SPPBs chefsbibliotekarie, Eva Trotzig. Chefsbibliotekarien har utsetts till styrelsens ordförande och professor Bo Ekehammar till vice ordförande, Två representanter för SPPBs personal deltar i styrelsens sammanträden. Forskningsbibliotekarie Gunilla Appelgren är styrelsens sekreterare.

SPPBs verksamhet styrs vidare i regleringsbrevet. Enligt dessa är SPPBs verksamhetsmål
/.../ att samla, beskriva, bevara och tillhandahålla svenska och utländska skrifter samt annat informationsmaterial inom sina verksamhetsområden.

Verksamheten indelas i fyra arbetsområden:

- förvärv och beskrivning
- lån och information
- dokumentation och data
- ansvarsbiblioteksfunktion.

I verksamhetsmålen anges att

- SPPB skall förvärva svenskt och utländskt material samt öka täckningsgraden av bokbeståndet i den lokala databasen /.../
- SPPB skall låna ut eller tillhandahålla böcker, tidskrifter och kopior av artiklar samt lämna information och informationsmaterial inom sina ämnesområden.
- SPPB skall ha tillgängliga databaser på CD-ROM.

- SPPB har ett nationellt ansvar för referens- och beståndsservicen inom ämnesområdena psykologi, pedagogik och folkbildningsforskning.

5.2 Finansiering

SPPBs verksamhet är anslagsfinansierad. Vissa inkomster erhålls genom avgiftsbelagda tjänster. Dessutom erhåller SPPB externa medel för särskilda projekt.

SPPBs anslag uppgick 1998 till 8.183 tkr. Därutöver disponerades 391 tkr i överförda medel. De tillgängliga anslagsmedlen uppgick därmed till 8 574 tkr. Utgifterna uppgick till 8 372 tkr, varav följer ett anslagssparande om 202 tkr vid årets slut.

775 tkr togs in via avgifter och andra ersättningar. Avgiftsintäkterna var mycket högre än normalt under 1997 och 1998, eftersom biblioteket under dessa år tillfälligt hyrde ut en person till bibliotekets databasleverantör. Avgiftsintäkterna, exklusive ersättning för personaluthyrning, uppgick till 417 tkr 1997 och 412 tkr 1998.

Bidragsintäkterna (975 tkr) kom huvudsakligen från Kungl.biblioteket (964 tkr). Övriga bidragsintäkter (11 tkr) kom från Linköpings universitet och Stockholms arbetareinstitut. Bidragen från Kungl.biblioteket avsåg ansvarsbiblioteksfunktionen (440 tkr), kompensation för fjärrlåneöverskott (335 tkr), ersättning för arbete inom Svesök-projektet, stöd till amortering av lån på anläggningstillgångar samt stöd för att avsluta SELF-projektet.

Verksamhetskostnaderna uppgick 1998 till 9 801 tkr, varav personalkostnader 5 568 tkr, lokalkostnader 1 320 tkr, övriga driftskostnader 2 384 tkr och avskrivningar 529 tkr. Av driftskostnaderna avsåg 1 107 tkr förvärv och inbindning av media.

I SPPBs budget för 1999 är det tilldelade anslaget 8 360 tkr. Avgiftsintäkterna beräknas till 410 tkr och bidragsintäkterna (från Kungl.biblioteket) till 750 tkr. Summa: 9 520 tkr.

SPPB får utöver det tilldelade anslagsbeloppet disponera en anslagskredit på 251 tkr. SPPB disponerar under budgetåret 1999 en låneram på 2 150 tkr i Riksgäldskontoret. Nuvarande kreditrymme är 836 tkr.

5.3 Personal

Antalet årsarbetskrafter vid SPPB är 13,5, fördelat på 18 anställda. Personalen består av chefsbibliotekarie, controller, 10 forskningsbibliotekarier (varav 2 första bibliotekarier och 1 dokumentalist), katalogexpert (vikariat, för arbete med folkbildningsbibliografen), byråassistent, assistent (halvtid), bokbindare (1 dag/vecka) och 2 bokframtagare (timanställningar).

Personalens medelålder är 44 år.

Under 1998 har en omfattande organisationsförändring slutförts, och den nya organisationen infördes den 1 juli. Biblioteket har tidigare haft en hierarkisk organisation med tre souschefer. Den nya organisationen är plattare och bygger på att arbetsuppgifterna är klart definierade och att var och en av medarbetarna har ansvar för en bestämd del av verksamheten. Organisationen är uppdelad i grupper för förvärv, lån och data, som alla utser var sin representant till en ledningsgrupp. Utöver dessa tre grupper finns en avdelning för ansvarsbiblioteksfunktionen. Inom varje avdelning finns en fast struktur för planering och uppföljning av verksamheten.

5.4 Lokaler

Statens psykologisk-pedagogiska bibliotek är lokaliserat till Frescati hagväg 10. Hyresvärd är Akademiska hus. Stockholms universitets psykologiska institution ligger granne med SPPB, och även den pedagogiska institutionen finns i samma område. Vid Stockholms universitet finns också en institution för internationell pedagogik, som huvudsakligen är inriktad på forskarutbildning inom internationell och jämförande pedagogik. Den sistnämnda institutionen ligger i det egentliga universitetsområdet.

Det egentliga universitetsområdet och området på Frescati hagväg ligger mycket nära varandra. Avståndet känns dock betydligt större än det egentligen är, eftersom Roslagsvägen och Roslagsbanan skiljer de båda områdena åt. Den gångbro som en gång planerades över Roslagsvägen har aldrig kommit till stånd.

SPPB är inrymt i före detta Skogsbibliotekets byggnad, och huset passar i grunden bra för biblioteksverksamhet. Lokalerna är dock delvis slitna och inte särskilt väl anpassade till ett modernt biblioteks behov av utrymme för publika datorer, utrymmen för användarundervisning med tillgång till datorer och utrymmen för arbete i mindre grupper etc.

5.5 Datasystem

SPPB kommer under 1999 att införa datasystemet Horizon, som är en vidareutveckling av SPPBs nuvarande datasystem. Horizon finns idag i drift bland annat på Linköpings universitetsbibliotek och på biblioteket vid Högskolan Dalarna.

Stockholms universitetsbibliotek har sedan några år tillbakabiblioteksdatasystemet Voyager. Systemet finns vid en handfull universitets- och högskolebibliotek, bland annat vid Lärarhögskolans i Stockholm bibliotek.

5.6 Samarbete med Skolverkets bibliotek

Skolverket och SPPB slöt 1994 ett avtal om omfattande samarbete kring bibliotekssystem. SPPB hade då beslutat att använda bibliotekssystemet DYNIX. Skolverket förband sig i avtalet att använda samma bibliotekssystem som SPPB och fick genom avtalet möjlighet att bygga upp och använda en egen biblioteksdatabas på SPPBs systemserver. Skolverkets personal gavs

möjlighet att söka i SPPBs biblioteksdatabas och SPPBs personal fick på motsvarande sätt möjlighet att söka i Skolverkets bas. Biblioteken gav också varandra möjlighet att kopiera katalogposter ur det ena bibliotekets databas till det andras.

Statens psykologisk-pedagogiska bibliotek sköter all drift och förvaltning av bibliotekssystemet. SPPB svarar för att systemet är uppbyggt och att driften skötes så att Skolverket kan bygga upp och utnyttja en egen databas separat från SPPBs.

Skolverkets bibliotek har framhållit att man har stor nytta av sitt nära samarbete med SPPB. Eftersom Skolverkets bibliotek är litet och har begränsade resurser, har stödet från SPPB stor betydelse. Inte minst underlättar möjligheten att kopiera SPPBs katalogposter till den egna databasen.

5.7 Öppethållande

SPPB är öppet måndag, onsdag och fredag 10 -16 och tisdag och torsdag 10 -18. Lördagar och söndagar är biblioteket stängt. Under sommaren (juni-augusti) begränsas öppethållandet till måndag-torsdag 10 -15.

Som jämförelse kan nämnas att Geobiblioteket, filialbibliotek till Stockholms universitetsbibliotek, är öppet måndag-fredag 10 -16, medan huvudbiblioteket hålls öppet 8.30 -21 måndag-torsdag, fredag 8.30 -19 samt lördag och söndag 11-17.

Önskemål om längre öppethållande har i olika sammanhang framförts till SPPB, och de extra timmarna på tisdagar och torsdagar är en anpassning till dessa önskemål. Bibliotekets placering har betydelse för öppethållandet, eftersom det är få människor i rörelse i området där SPPB ligger efter kontorstid. Vissa presumtiva besökare drar sig förmodligen för promenaden till SPPB på kvällstid under den mörka årstiden. Samtidigt kan man konstatera att det är mycket svårt för en heltidsarbetande person utanför universitetet att få möjlighet att besöka biblioteket med nuvarande öppettider.

6. SAMLINGARNA

6.1 Bestånd och förvärv

SPPBs förvärv är inriktat på att täcka ett kvalificerat behov av litteratur i psykologi, pedagogik och folkbildningsforskning. Tidskrifter tillhandahålls som traditionella pappersutgåvor eller som online-tidskrifter.

SPPB förvärvar en stor del av den svenska utgivningen inom psykologi och pedagogik, inklusive forskningsrapporter och psykologexamensarbeten. Biblioteket köper även ett brett urval utländsk litteratur. Biblioteket har, förutom tidskrifter och böcker, tillgång till en rad databaser.

Mediebeståndet vid SPPB uppgick vid årsskiftet 1998/1999 till 297 376 band. Under de senaste åren har samlingen ökat med närmare 10 000 band. Samlingen upptar 4 950 hyllmeter, varav 120 (3 %) i öppen samling.

Bokbeståndet ökar stadigt. Bibliotek av SPPB:s karaktär genomför inte omfattande gallringar, eftersom det finns krav på att samlingarna skall bevaras.

Antalet tidskriftsprenumerationer skars ned kraftigt inför 1998, men antalet löpande titlar (tidskrifter, serier och årsböcker) är fortfarande mycket stort i förhållande till bibliotekets storlek (668 löpande titlar 1998 jämfört med 860 titlar 1997). Vid nedskärningarna bemödade man sig om att behålla utländskperiodika som i landet endast finns på SPPB.

6.2 Specialsamlingar

Statens psykologisk-pedagogiska bibliotek har flera specialsamlingar och också visst arkivmaterial. SPPBs *skolbokssamling* är en av Sveriges mest kompletta och består av skolböcker från 1700-talet till nutid. Större delen av de svenska skolböckerna erhålls som gåva. Skolbokssamlingens tillväxt 1996-1998 uppgick till 2 033 band.

Svenska psykoanalytiska föreningen (SPF) har sin bok- och tidskriftssamling deponerad på SPPB. Samlingen har vuxit fram genom både donationer och inköp. Den fanns i föreningens lokaler fram till slutet av 60-talet, då den överfördes till SPPB. Svenska psykoanalytiska föreningens bibliotek hålls samman som en separat samling, men handhas enligt samma villkor som SPPBs övriga litteratur. Den är fullständigt registrerad i SPPBs katalog och i den nationella databasen LIBRIS. För närvarande består den av ca 2 500 boktitlar och 90 tidskrifter, varav ett tiotal löpande. Samlingen finns även förtecknad i en tryckt bibliografi som omfattar all litteratur som föreningen har anskaffat t o m 1995.

Sällskapet för parapsykologisk forskning, grundat 1948, har sitt bibliotek deponerat i SPPB. Samlingen består av ca 2 500 volymer och har 5 löpande tidskrifter. Tidskrifterna cirkulerar först bland medlemmar innan de kommer till SPPB. Böckerna lånas ut enligt samma regler som gäller för SPPBs eget material. Samtliga böcker och tidskrifter förvaras i magasin. SPPB har i samråd med föreningen nyligen flyttat huvuddelen av den parapsykologiska boksamlingen till biblioteksdepån i Bålsta. Ett par hundra böcker som bedöms vara av särskilt intresse har behållits på SPPB och kommer att läggas in i LIBRIS.

7. HUR ANVÄNDS SPPB?

7.1 Utlån och besök

Antalet besökare var ca 21 200 under 1998. Inga större förändringar av antalet besökare har skett under den senaste treårsperioden. Sedan 1989/90 har dock besökarantalet i det närmaste fördubblats.

Antalet utlån har ökat markant den senaste treårsperioden. Detta gäller såväl enskildas lån direkt från biblioteket som fjärrutlånen till andra bibliotek. De lokala lånen har mer än fördubblats 1996-1998 (+ 102,7 %). Fjärrutlån av monografier har under samma period ökat med 41,2 % och antalet fjärrlånelevererade kopior med 30,3 %. 1989/90 uppgick lånen till 20 349. Av utlånen var 59,2 % lokala lån. 1998 var utlånen drygt 39 800, varav 66,8 % var lokala lån.

Den senaste treårsrapporten om de svenska forskningsbiblioteken, sammanställd av Kungl.biblioteket/BIBSAM, redovisar utvecklingen 1994-1997. Under denna period redovisas en ökning med närmare 35,5 % av de lokala lånen vid de svenska forskningsbiblioteken. Fjärrutlånen har under samma period ökat med 26,1 %.

7.2 Besökarstruktur

SPPB har sedan 1993 årligen genomfört en veckolång användarundersökning. Av dessa undersökningar framgår bland annat besökarnas fördelning på ämnesområden. Under alla år sedan 1993 har markant fler psykologer än pedagoger besökt biblioteket, även om pedagogernas andel har ökat de senaste två åren. Vid 1998 års undersökning hade 62 % av besökarna psykologisk ämnesinriktning, 23 % var pedagoger medan 15 % av besökarna hade annan ämnesanknytning.

Även besökarnas fördelning på kategorier kan utläsas av de årliga användarundersökningarna. Besökarstrukturen är tämligen konstant. 1994 uppgick de studerande till 75 % av besökarna. 1998 var deras andel 78 %. Forskarna uppgick 1994 till 19 % av besökarna. 1998 var de 17 %. Kategorin "Annat" utgjorde 6 % 1994 och 5 % 1998.

Besökarnas ärenden i biblioteket undersöks också under den årligastickprovsveckan. Andelen besökare som kommer för att låna har ökat från 33 % 1994 till 52 % 1998. Andelen besökare som kommer för litteratursökning har minskat från 36 % till 29 %, vilket är förvånansvärt litet om man betänker den snabba tekniska utvecklingen de senaste åren. SPPBs katalog, LIBRIS och en mängd andra databaser är idag tillgängliga via Internet och kan sökas från hemmet eller arbetsplatsen. 42 % av besökarna 1996 uppgav att de hade tillgång till Internet. Motsvarande siffra 1998 var 79 %.

Förhållandevis få besökare kommer till SPPB för kursläsning. Endast 7 % uppgav kursläsning som skäl för biblioteksbesöket 1998. Biblioteket prioriterar inte kurslitteratur i sina förvärv.

8. SPPB SOM ANSVARSBIBLIOTEK

SPPB utsågs till ansvarsbibliotek för psykologi och pedagogik av Kungl.biblioteket/BIBSAM 1990. Redan dessförinnan framgick det dock av SPPBs instruktion att biblioteket hade ett nationellt ansvar för informationsförsörjningen inom dessa ämnesområden. 1995/96 tillkom ansvarsområdet folkbildningsforskning. Inom ramen för ansvarsbiblioteksuppdraget pågår verksamhet av nationell karaktär inom ämnesområdena. Till ansvarsbiblioteksfunktionen är en

rådgivande grupp med representanter för olika bibliotek knuten. Gruppen har vanligen två möten per år, varav ett är inriktat på pedagogik och ett på psykologi.

Den rådgivande grupp som funnits speciellt för folkbildningsområdet har från och med 1999 ersatts av att även folkbildningen har inlemmats i den ovan nämnda rådgivande gruppen. I den nya styrelsen för biblioteket, tillsatt 1998, ingår en ledamot vars inriktning innefattar folkbildningsforskning.

Ett informationsblad utges av ansvarsbiblioteket fyra gånger per år. Det sänds till bibliotek med samlingar i pedagogik och psykologi och till bibliotek med inriktning på folkbildningsfrågor.

9. SPPB SOM EGEN MYNDIGHET

SPPBs roll som självständig myndighet innebär att det är den nationella rollen och det nationella ansvaret som betonas. Detta återfinns också i regeringens instruktion, § 1, där det sägs att SPPB har ett nationellt ansvar för referens- och beståndsservicen inom ämnesområdena psykologi, pedagogik och folkbildningsforskning. De psykologiska och pedagogiska institutionerna vid Stockholms universitet kan formellt sett inte ställa mer krav på verksamheten än till exempel de psykologiska och pedagogiska institutionerna vid Uppsala eller Lunds universitet.

Två tredjedelar av SPPBs lån är dock lokala lån, och en mycket stor del av besökarna är studerande eller forskare i psykologi och pedagogik vid Stockholms universitet. Detta ger viss ambivalens i verksamheten. Om SPPB som statlig myndighet med nationellt uppdrag skulle anpassa verksamheten till de lokala brukarnas behov, skulle detta kunna medföra att det nationella uppdraget åsidosattes genom att allt för mycket av resurserna satsades på de som besöker biblioteket på bekostnad av brukare som använder biblioteket på andra sätt, till exempel genom fjärrlån. En nära kontakt med de berörda institutionerna vid Stockholms universitet skulle också kunna medföra en alltför stor anpassning till Stockholms universitets specifika behov och krav och därmed ge upphov till tveksamhet om bibliotekets överordnade mål, det nationella uppdraget.

Stockholms universitetsbiblioteks verksamhet inom pedagogik och psykologi påverkas också av att man har ett specialbibliotek för dessa ämnesområden inom några minuters gångväg. Förvärven ligger på en betydligt lägre nivå än ämnesområdenas storlek inom universitetet skulle motivera. Kontakter finns mellan biblioteken, bland annat genom att Stockholms universitetsbibliotek är representerat i SPPBs rådgivande grupp för ansvarsbiblioteket. Någon uttalad ansvarsfördelning mellan biblioteken finns dock inte, och viss litteratur och vissa databaser förvärvas både av SUB och SPPB. SUB utgår från det egna universitetets behov. Kurslitteratur köps in och integreras i kursbokssamlingen. Förvärven i övrigt begränsas till det allra mest väsentliga. SPPB försöker vara så heltäckande som möjligt inom sina ämnesområden i enlighet med det särskilda nationella uppdraget. Kurslitteratur prioriteras inte i inköpen.

10. 1979 ÅRS UTREDNING

Thomas Totties betänkande *Utredning och förslag rörande statens psykologisk-pedagogiska bibliotek* slutfördes i september 1979. Lokaldisponeringen inom Frescati-området planerades och diskuterades. Lokaler hade avsatts för SPPB inom det nya universitetshuvudbiblioteket som skulle byggas. Planerna ändrades dock då staten och Vetenskapsakademien ingick ett avtal som innebar att Kungl. vetenskapsakademiens bibliotek, KVAB, inordnades i Stockholms universitetsbibliotek från och med 1 juli 1978. I en promemoria till regeringen föreslogs i mars 1979 att de lokaler i universitetsbiblioteket som tidigare hade planerats för SPPB i stället skulle disponeras för KVAB. Före detta Skogshögskolans område skulle ge plats åt ett beteendevetenskapligt centrum, och SPPB skulle beredas lokaler i före detta Skogsbiblioteket. Beslut hade ännu inte fattats då Thomas Tottie slutförde sin utredning om SPPB.

Frågan om SPPBs huvudmannaskap hade också aktualiserats våren 1979 i en inom Högskolan för lärarutbildning i Stockholm gjord utredning om HLS' framtida biblioteksorganisation. I utredningen diskuterades möjligheten att knyta SPPB närmare till Högskolan för lärarutbildning.

I betänkandet *Vetenskaplig och teknisk informationsförsörjning* (SOU ; 1977:71) togs frågan om inrättande av ansvarsbibliotek upp. Delegationen för vetenskaplig och teknisk informationsförsörjning (DFI) inrättades 1 juli 1979 och fick bland annat i uppdrag att ytterligare utreda frågan om ansvarsbibliotek.

Frågor om biblioteksservice och dokumentation skulle också tas upp i Skolforskningskommitténs utredning om det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet inom skolväsendet m m. Utredningen hade dock inte framlagt sitt betänkande då Tottie slutförde sin utredning om SPPB.

Flera olika utredningar som direkt eller indirekt berörde SPPB var således under arbete, men inga beslut hade ännu fattats.

Thomas Tottie skriver i sitt betänkande (s. 27-28):

Såväl beslutet att flytta SPPB till universitetsområdet i Frescati, genomförandet av högskolereformen samt förändringar i organisationen för forskningsråden har aktualiserat frågan om SPPB:s ställning och organisation. Som framgår av ovanstående har en samordning mellan universitetets och SPPB:s biblioteksverksamhet länge varit under diskussion och starkast drivits av UKÄ och statskontoret i skrivelser 1968. Statsmakterna har också i lokalplaneringen för Frescati-området räknat med att SPPB skall förläggas hit. Förslaget att inrymma SPPB i universitetets planerade nya huvudbiblioteksbyggnad har dock nyligen ersatts av ett förslag att SPPB skall förläggas till ett beteendevetenskapligt centrum inom f d Skogshögskolans område /.../

Förslaget om att inordna SPPB i HLS' biblioteksorganisation befinner sig f n under remissbehandling. Enligt min uppfattning talar dock starka skäl för att ej välja en sådan lösning /.../

Sammanfattningsvis kan sägas att planerna på att lokalisera SPPB till Frescatiområdet talar för en ökad samordning även på det organisatoriska planet. Samtidigt har betydelsen att därvid bevara fördelarna med bibliotekets karaktär som specialbibliotek ytterligare vuxit i styrka genom utvecklingen under det senaste decenniet av bibliotekets centrala uppgifter inte minst

inom dokumentationsområdet. Om SPPB skall inordnas i en lokal högskolas biblioteksorganisation är frågan om styrningen och medelsförsörjningen när det gäller de nationella uppgifterna av stor betydelse. Denna fråga bör bli en komponent att belysas i den utredning och eventuella försöksverksamheten rörande ansvarsbibliotek som nyligen har aviserats inom Delegationen för vetenskaplig och teknisk litteraturförsörjning.

11. ANSVARSBIBLIOTEKSSYSTEMET

BIBSAM, Kungl.bibliotekets avdelning för nationell samordning och utveckling, har som en av sina huvuduppgifter att utveckla och förvalta ansvarsbibliotekssystemet. Syftet med systemet är att förbättra och effektivisera informationsförsörjningen till forsknings- och utvecklingsverksamhet samt till högre utbildning.

Ansvarsbibliotekssystemet utvärderades med mycket gott resultat 1994. Regeringen har därefter anfört (Regeringens forskningsproposition 1996/97, s. 71) att systemet bör byggas ut för att bli heltäckande. Efter de senaste årens utbyggnad återstår endast att utnämna ett ansvarsbibliotek för geovetenskap för att detta mål skall ha uppnåtts. Beslut om geovetenskapligt ansvarsbibliotek kommer att fattas av Kungl.biblioteket/BIBSAM under våren 1999. Två huvudkandidater finns: Geobiblioteket vid Uppsala universitetsbibliotek och Geobiblioteket vid Stockholms universitetsbibliotek.

Ansvarsbibliotekssystemet har idag följande utseende:

Medicin

Karolinska institutets bibliotek

Associerade ansvarsbibliotek:

Arbetslivsbiblioteket (arbetsmiljö)

SPRIs bibliotek och utredningsbank (hälso- och sjukvård)

Teknik med grundvetenskaper (matematik, fysik och kemi)

Kungl.tekniska högskolans bibliotek

Lantbruk, skogsbruk, veterinärmedicin och miljövård

Sveriges lantbruksuniversitets bibliotek

Associerat ansvarsbibliotek:

Naturvårdsverkets bibliotek (miljövård)

Humaniora

Uppsala universitetsbibliotek

Samhällsvetenskap

Göteborgs universitetsbibliotek

Kvinno-, mans- och genusforskning

Göteborgs universitetsbibliotek

Ekonomi

Handelshögskolans i Stockholm bibliotek

Psykologi och pedagogik

Statens psykologisk-pedagogiska bibliotek

Juridik

Stockholms universitetsbibliotek

Biologi

Ekologiska biblioteket, Lunds universitets bibliotek

Samtliga ansvarsbibliotek, utom SPPB, är en del av lokala universitets- och högskoleorganisationer och har primärt sina uppgifter anpassade till moderorganisationens krav och behov. Av Kungl.biblioteket/BIBSAM har man därutöver utsetts till att ha funktionen som nationellt ansvarsbibliotek inom angivna ämnesområden. För denna funktion utgår särskilda medel ur Kungl.bibliotekets budget. Medelstillelningen för det enskilda ansvarsbiblioteket prövas årligen. Biblioteket inkommer med ett äskande till BIBSAM, där de nationella uppdrag man vill genomföra nästkommande år är listade och kostnadsberäknade. Varje ansökan genomgås noga av BIBSAMs handläggare och varje enskilt projekt prövas och diskuteras vid ett möte med handläggaren och det berörda ansvarsbiblioteket samt eventuella associerade ansvarsbibliotek. Därefter fastställs nästkommande års verksamhet och det enskilda bibliotekets medelstillelning för nationella ansvarsbiblioteksuppgifter. Kontrakt upprättas mellan ansvarsbiblioteket och BIBSAM. Ansvarsbiblioteksprojekt kan sträcka sig över flera år.

Ansvarsbibliotekssystemet i dess nuvarande form fungerar väl, såväl enligt Kungl.bibliotekets egen bedömning som enligt den utvärdering som 1994 utfördes av docent Olle Persson, Umeå universitet. Varje år görs justeringar för att ytterligare förbättra systemet.

I allmänhet kan sägas att rollen som nationellt ansvarsbibliotek är eftertraktad av biblioteken. Den ses som en kvalitetsmärkning och bidrar till att höja bibliotekets status såväl utåt som inom moderorganisationen.

Stockholms universitetsbibliotek utnämndes till ansvarsbibliotek för juridik i juni 1998. Under hösten genomförde biblioteket en fördjupad studie av behoven inom ämnesområdet, och denna låg till grund för prioriteringar och medelsäskanden för 1999, som är det första hela året som ansvarsbibliotek. Det är därför för tidigt att bedöma hur SUB utför sina ansvarsbiblioteksuppgifter. SUB visade ett mycket stort intresse för att utnämnas till juridiskt ansvarsbibliotek, och stort intresse för detta fanns också inom universitetets juridiska fakultet. SUB har också visat stort intresse för att Geobiblioteket inom universitetsbibliotekets organisation skall bli ansvarsbibliotek för geovetenskap. SUBs enhetschef för Enheten för litteraturförsörjning är under överbibliotekariens ansvar såväl för universitetets filialbibliotek som för det juridiska ansvarsbiblioteket. Den nuvarande enhetschefen har stor erfarenhet av ansvarsbiblioteksuppgifter eftersom hon tidigare har varit anställd vid Handelshögskolans i Stockholm bibliotek och där haft det löpande ansvaret för ansvarsbiblioteksfunktionen inom ekonomiområdet.

Ekologiska biblioteket vid Lunds universitets bibliotek utnämndes till ansvarsbibliotek för biologi 1997. Ekologiska biblioteket är ett litet institutionsbibliotek inom Lunds universitets biblioteks organisation. BIBSAMs ansvarsbiblioteksöverläggningar förs direkt med Ekologiska biblioteket, och chefen för Ekologiska biblioteket är direkt ansvarig för ansvarsbibliotekets verksamhet och medelsförbrukning. Vi ser inga tecken på att bibliotekets ställning i organisationen skulle vara till nackdel för ansvarsbiblioteksfunktionen.

Geobiblioteket i Uppsala och Geobiblioteket i Stockholm är huvudkandidaterna till rollen som ansvarsbibliotek för geovetenskap. Båda biblioteken är filialbibliotek inom sina respektive universitetsbiblioteks organisationer.

Det finns goda skäl att förmoda att SPPB även i fortsättningen kommer att fungera väl som ansvarsbibliotek inom psykologi, pedagogik och folkbildningsforskning, oavsett om biblioteket

är en självständig myndighet eller ett filialbibliotek inom Stockholms universitetsbiblioteks organisation.

12. SYNPKTER PÅ EN EVENTUELL OMORGANISATION

12.1 Styrelsens synpunkter

SPPBs styrelseledamöter har kontaktats och givits möjlighet att lämna synpunkter under utredningens gång. Professor Karin Aronsson är för närvarande gästprofessor i Italien och har inte gått att nå. Med övriga styrelseledamöter har längre samtal förts. Dessutom har utredaren samtalat med professor Ingemar Fägerlind, prefekt vid institutionen för internationell pedagogik vid Stockholms universitet och tidigare ledamot av SPPBs styrelse under ett par mandatperioder.

Styrelsen ser SPPB som ett mycket väl fungerande forskningsbibliotek med personal med hög ämneskompetens såväl som hög bibliotekskompetens. Några intervjuade menar att den begränsade storleken medför klara fördelar, men bland de intervjuade nämns också att den lilla organisationen kan ha vissa nackdelar, t ex en viss sårbarhet. Några ledamöter betonar att det är *funktionen*, inte organisationen, som måste värnas.

Styrelseledamöterna har olika inställning till vad ett inlemmande av SPPB i Stockholms universitetsbiblioteks organisation skulle innebära - från att det antagligen knappt skulle märkas för bibliotekets användare till en uttalad skepsis mot en ny organisation. Alla intervjuade anser dock att en total integrering, såväl organisatorisk som lokalmässig, i universitetsbiblioteket är ett sämre alternativ än att SPPB får behålla sina nuvarande lokaler och får status av filialbibliotek inom Stockholms universitetsbiblioteks organisation. Naturligtvis framförs också tanken att det skulle vara bättre att behålla SPPB som självständigt bibliotek och i stället förstärka samarbetet mellan SPPB och SUB.

Oro uttrycks för att SPPB mer skulle få karaktär av studentbibliotek vid ett inlemmande i en lokal universitetsorganisation och att en del av forskningsinriktningen skulle försvinna. Från Stockholms håll uttrycks viss oro för att ett inordnande i SUB kommer att innebära att förvärven inom pedagogik och psykologi totalt sett dras ned. Någon framhåller traditionen och betonar att SPPB är ett begrepp för psykologer och pedagoger och att biblioteket är unikt och speciellt.

Vid ett av samtalen framfördes att SPPB borde placeras under Kungl. biblioteket och att detta kunde vara en garanti för att SPPB bevaras med en likartad inriktning som idag. Parallellt med Svenska barnboksinstitutets organisation som statlig ansvarsstiftelse har då dragits. Från annat håll har under utredningens gång anförts att SPPB skulle kunna bli en stiftelse, knuten till Stockholms universitet.

12.2 Prefekternas vid Stockholms universitet synpunkter

Vid ett möte i april 1999 gavs prefekterna vid de pedagogiska och psykologiska institutionerna vid Stockholms universitet, professorerna Arvid Löfberg och Lars-Göran Nilsson, möjlighet att diskutera vad en eventuell förändring av SPPBs organisation skulle betyda för deras institutioner. Prefekten för institutionen för internationell pedagogik kunde ej närvara vid mötet på grund av en längre tjänsteresa. Hans synpunkter har dock inhämtats och redovisas ovan under 12.1, Styrelsens synpunkter.

Vid mötet framgick att pedagogerna i stor utsträckning brukar *både* SUB och SPPB, eftersom ämnet har nära beröringspunkter med flera andra discipliner där litteraturen finns på SUB men inte på SPPB. Båda biblioteken ansågs fungera väl. Psykologernas bruk av SUB är däremot mycket begränsat. Inom detta ämnesområde är SPPB det bibliotek som används.

Prefekterna menade att en stor del av studenterna och de yngre forskarna inte känner till att SPPB är en egen myndighet utan uppfattar biblioteket som en del av Stockholms universitetsbibliotek.

Prefekterna betonade att *lättillgängligheten* är av mycket stort värde, och förordade därför med eftertryck att biblioteket, oavsett organisationsform, får ligga kvar i sina nuvarande lokaler i omedelbar anslutning till de psykologiska och pedagogiska institutionerna.

Det betonades också att det är viktigt att personalen vid SPPB känner att man bär med sig SPPBs tradition in i en eventuell ny organisation. Den ämnesmässiga specialiseringen måste kunna bibehållas, och det betonades att en bibehållen funktion som ansvarsbibliotek är av central betydelse härvidlag. Det sågs också som väsentligt att de ekonomiska förhållandena klarläggs, så att Stockholms universitetsbibliotek tillförsäkras extra medel för såväl drift som nödvändig upprustning av SPPBs lokaler vid en eventuell sammanslagning. Dessa medel bör tillförsäkras SPPBs verksamhet på längre sikt, inte enbart för det första året.

Prefekterna betonade att man såg ett värde i den lilla organisationen men kunde också se fördelar med en sammanslagning av SPPB och SUB. Administrativa vinster, bättre förutsättningar för en för informationsförsörjningen nödvändig teknisk utveckling samt tätare samarbete mellan institutionerna och SPPB sågs som tänkbara vinster vid en sammanslagning. Ansvarsbiblioteksfunktionen sågs som central, eftersom den är en garanti för att ämnesområdenas informationsförsörjning nationellt fungerar på en hög nivå.

12.3 SPPBs synpunkter

Det finns stora skillnader mellan Stockholms universitetsbiblioteks och SPPBs organisation. SUB är ett stort universitetsbibliotek med stor bredd i verksamheten och med ansvar för många ämnesområden. SPPB är ett litet specialbibliotek med hög kompetens inom de områden man har ansvar för. Både Stockholms universitetsbibliotek och SPPB har under de senaste åren genomfört genomgripande organisationsförändringar. SPPBs omorganisation har bland annat inneburit att mellancheferna har tagits bort. Stockholms universitetsbibliotek har en mer hierarkisk uppbyggnad men med ett mycket tydligt decentraliserat ansvar. I det lilla biblioteket måste alla syssla med många olika arbetsuppgifter, vilket kan vara stimulerande men också splittrande. Det stora biblioteket utmärks av högre grad av specialisering.

SPPBs personal ger uttryck för såväl förändringsvilja som oro när ett eventuellt uppgående i Stockholms universitetsbibliotek diskuteras. Oron är både av verksamhetsmässig och personlig art. SPPBs synpunkter har bland annat framförts i ett brev från chefsbibliotekarien till utredaren. Eva Trotzigs brev, daterat 15 april 1999, återges nedan:

Kungl.biblioteket (BIBSAM) har fått i uppdrag att utreda vilka konsekvenser en sammanslagning av Statens psykologisk-pedagogiska bibliotek (SPPB) och Stockholms universitetsbibliotek skulle kunna få framför allt vad gäller SPPB:s roll som ansvarsbibliotek.

SPPB har sedan många år ett nationellt ansvar för informationsförsörjningen inom ämnesområdena psykologi, pedagogik och folkbildningsforskning. Den geografiska närheten till Stockholms universitet med dess tunga institutioner i psykologi, pedagogik och internationell pedagogik har medfört att SPPB:s formella status i förhållande till SUB har utretts ett antal gånger. Resultatet av dessa utredningar har lett till ett konstaterande att SPPB:s nationella ansvar uppfylls bäst om biblioteket förblir egen myndighet.

Vi anser att ovanstående fortfarande gäller. En sammanslagning av de båda biblioteken skulle innebära att de nationella informationsbehoven inom SPPB:s ämnesområden skulle få stå tillbaka för de lokala behov som finns både inom dessa ämnesområden och SUB:s många andra ämnesområden.

Samarbetet mellan SPPB och berörda institutioner vid Stockholms universitet bör dock formaliseras och förstärkas och SPPB tilldelas det formella ansvaret för informationsförsörjningen för dessa institutioners forskare, lärare och studenter. Den tidigare nämnda geografiska närheten ger unika möjligheter till ett samarbete som sannolikt skulle minska med en annan placering av SPPB.

SPPB:s åtaganden gentemot institutionerna bör bygga på ett avtal utarbetat av Stockholms universitet, berörda institutioner, SUB och SPPB.

13. ORGANISATIONSMODELLER

Jag kan idag se fyra alternativ för SPPBs framtida organisation:

1. SPPB kvarstår som offentligt specialbibliotek och som självständig myndighet med egen styrelse under utbildningsdepartementet.
2. SPPB inlemmas totalt, d v s såväl organisatoriskt som lokalmässigt, i Stockholms universitetsbibliotek.
3. SPPB inlemmas organisatoriskt men ej lokalmässigt i Stockholms universitetsbibliotek. SPPB blir ett filialbibliotek inom SUBs organisation och ligger kvar i nuvarande lokaler.
4. SPPB organiseras, i likhet med Svenska barnboksinstitutet, som en stiftelse med Stockholms universitet eller Kungl.biblioteket som tillsynsmyndighet.

Om SPPB kvarstår som egen myndighet blir funktionen som nationellt ansvarsbibliotek även fortsättningsvis bibliotekets primära uppdrag. Ett nära samarbete med berörda institutioner vid Stockholms universitet och med Stockholms universitetsbibliotek bör dock komma till stånd för att förbättra servicen till de lokala brukarna och för att undvika dubbelarbete och överlappningar i inköpen. Hur detta samarbete skall utformas, bör fastställas i särskilda överläggningar.

I alternativ 2 och alternativ 3 sammanslås SPPB och Stockholms universitetsbibliotek. SPPB blir i första hand en del av den lokala universitetsorganisationen, även om funktionen som

ansvarsbibliotek kvarstår. En sammanslagning medför administrativa vinster. En stor del av SPPBs ekonomi- och personalhantering kan skötas av Stockholms universitetsbibliotek centralt. Detsamma gäller upphandling, juridiska frågor, inköp av kontors- och förbrukningsmateriel, förhandlingar med hyresvärden etc. Bibliotekets datasupport förbättras genom att man får tillgång till den datapersonal som finns inom universitetsbiblioteket. Sårbarheten i organisationen minskar genom att man blir del av en större organisation.

En stor del av SPPBs besökare är studenter, lärare och forskare vid den psykologiska institutionen och vid de pedagogiska institutionerna vid Stockholms universitet. En uppenbar vinst med en sammanslagning är att ett nära samarbete med de berörda institutionerna vid Stockholms universitet underlättas om man tillhör samma organisation. Detta syfte skulle dock motverkas om bibliotekets samlingar inlemmades i Stockholms universitetsbiblioteks huvudbibliotek. Biblioteket skulle lokalmässigt fjärras från de användare man organisatoriskt närmar sig. Dessutom skulle en sådan integrering kräva omfattande, tids- och kostnadskrävande omflyttningar i det trångbodda universitetsbiblioteket och kräva en utökning av universitetsbibliotekets magasinstrymmen. Lokaler finns att tillgå, men en större yta skulle ge ökade lokalkostnader.

Alternativ 2 skulle medföra betydande nackdelar för de lokala användarna. Dessutom ger detta alternativ upphov till stora omflyttningar från SPPB till universitetsbiblioteket och inom universitetsbibliotekets lokaler. Min uppfattning är att dessa nackdelar är så betydande att alternativ 2 bör avvisas.

I alternativ 3 föreslås att SPPB blir ett filialbibliotek inom SUBs organisation och ligger kvar i nuvarande lokaler. Vinsterna blir desamma som i alternativ 2, medan nackdelarna elimineras.

Om en sammanslagning av Statens psykologisk-pedagogiska bibliotek och Stockholms universitetsbibliotek kommer till stånd, förordar jag att denna sammanslagning sker enligt alternativ 3. Jag föreslår i så fall att SPPB inordnas i SUB som filialbibliotek med stor självständighet, i stora drag i enlighet med den organisationsmodell som finns för Geobiblioteket inom Stockholms universitetsbiblioteks organisation. SPPB underställs SUBs biblioteksstyrelse. En biblioteksnämnd med representanter för berörda institutioner vid Stockholms universitet, SPPB och SUBs ledning inrättas. SPPB behåller som filialbibliotek inom SUB funktionen som nationellt ansvarsbibliotek för psykologi, pedagogik och folkbildningsforskning. För denna funktion utgår, som tidigare, särskilda medel från Kungl. biblioteket/BIBSAM. Den rådgivande gruppen för ansvarsbiblioteksfunktionen med representanter för bibliotek med verksamhet inom SPPBs ämnesområden bibehålls.

På detta sätt skapas, enligt min mening, goda förutsättningar för att SPPBs ämneskompetens skall kunna bibehållas och utvecklas och att den nationella informationsförsörjningen inom ämnesområdena även fortsättningsvis skall kunna fungera väl.

Under utredningens gång har några personer framfört att SPPB borde bli en stiftelse med Kungl. biblioteket eller Stockholms universitet som tillsynsmyndighet. Jag kan inte se att detta alternativ skulle vara genomförbart. Regeringen har givit tydliga signaler om att den inte har för avsikt att gå in med statliga medel i nya stiftelser. Utan garanterad statlig finansiering är bibliotekets fortlevnad inte tryggad. Jag anser därför att alternativ 4 bör avvisas.

Enligt min uppfattning är således alternativ 1 och alternativ 3 de organisationsformer som kan komma i fråga för SPPB. Om alternativ 3 skall genomföras, bör denna utredning kompletteras med en noggrann analys av de ekonomiska och personalmässiga konsekvenserna.

I alternativen 1, 3 och 4 får biblioteket ligga kvar i sina nuvarande lokaler, medan alternativ 2 innebär att lokalerna på Frescati hagväg lämnas. Om biblioteket behåller sina nuvarande lokaler, behöver dessa upprustas för att bättre svara mot de krav som dagens och morgondagens biblioteksverksamhet ställs inför. Lämplig plats för fler publika datorer krävs, liksom rum som kan brukas för grupparbete och användarundervisning. En större del av bibliotekets lokaler bör göras tillgänglig för besökarna genom omdisponeringar. Arbete för att göra detta möjligt har redan påbörjats vid SPPB.

SPPB ligger i nationalstadsparken vid Brunnsviken. SPPBs hyresvärd, Akademiska hus, uppger att området, med undantag för f d Skoghögskolans huvudbyggnad, inte är kulturminnesmärkt, men att man strävar efter att behålla områdets ursprungliga karaktär.

Huset där SPPB är inrymt är från 1954. Man försöker behålla byggnadens stil, såväl beträffande exteriör som interiör, men omdisponeringar av lokalerna kan göras utan hinder. Ombyggnad av stammar pågår i huset för närvarande, och man skall också bygga in en handikaptoalett.

En professionell översyn och bedömning av nödvändiga omdisponeringar bör göras. I samband med detta bör också arbetet kostnadsberäknas.

14. LITTERATUR

KETTNER, Helena: Förväntad och upplevd kvalitet på bibliotek : Statens psykologisk-pedagogiska bibliotek ur ett kundperspektiv. - 1996.

KETTNER, Helena: SPPB som ansvarsbibliotek : den rådgivande gruppen utvärderar. - 1996.

ROTNES, Kjell: SPPB: igår idag - imorgon : en kortfattad evaluering. - 1992.

SJÄLVVÄRDERING av Statens psykologisk-pedagogiska bibliotek, SPPB, som ansvarsbibliotek åren 1992-96. - 1996.

SPPBs budgetunderlag för år 2000. - 1999.

SPPBs årsredovisningar/verksamhetsberättelser. - 1989/90-1998.

SÖDERLUND, Anita: Kvalitativ utvärdering av SPPBs verksamhet 1994. - 1994.

TOTTIE, Thomas: Utredning och förslag rörande Statens psykologisk-pedagogiska bibliotek. - 1979.

ÅSLUND, Henrik: Svenska forskningsbibliotek : treårsrapport. - 1998.

Information har dessutom inhämtats via bibliotekets hemsidor på Internet (<http://www.sppb.se>) och ett omfattande internt arbetsmaterial som jag har fått tillgång till. Det sistnämnda berör främst bibliotekets mål och uppgifter samt beskrivning av arbetsuppgifter och arbetsfördelning efter den nyss genomförda omorganisationen.